

GENTSE PROFESSOREN IN DE RECHTEN EN DE LETTEREN

R.C. Van Caenegem

Deel 2

In de Letteren 1946 - 1950 (vervolg)

Dit tweede deel over professoren in de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte kort na Wereldoorlog II beschrijft enkele grote en ook wel kleine kantjes van zes professoren die terecht of onterecht minder bekend gebleven zijn. Of waren ze misschien alleen maar iets minder kleurrijk?

EDGAR DE BRUYNE

Edgar de Bruyne (1898 – 1959) doceerde filosofie en gaf in de kandidaturen Letteren en Wijsbegeerte college over Ethiek. Hij was een gerenommeerd kenner van de Wijsbegeerte van de Grieken tot de twintigste eeuw. Hij was een voorname, zeer modieus geklede heer, met een charmante snor en kwam vriendelijk maar toch wat afstandelijk over. We voelden instinctief dat hij een echte geleerde was en luisterden graag en aandachtig naar hem. Hij doceerde op een stijlvolle manier en in een heldere taal, vrij van technisch jargon. Zijn definitie van het wetenschappelijk denken - gecontrasteerd met de intuïtieve, poëtische of religieuze benadering van de werkelijkheid - vond ik bijzonder instructief. We achtten ons gelukkig een zo eminente erudiet als prof te hebben en waren dan ook opgetogen toen hij, in 1946, ternauwernood aan een tragedie was ontsnapt. In dat jaar had hij de vlucht geboekt naar Montreal voor de Internationale Arbeidsconferentie toen de vakbondsleider Jef Deschuyffeleer, die aan dezelfde bijeenkomst zou deelnemen, hem vroeg of zij hun vliegtuigtickets konden ruilen, omdat hij graag iets vroeger wilde afreizen. De Bruyne had geen bezwaar en Deschuyffeleer nam plaats in De Bruyne's vliegtuig en De Bruyne's stoel, op weg naar Montreal. Daar is hij echter niet aangekomen, want het toestel is op Newfoundland neergestort en de reiziger werd zwaargewond uit het wrak gehaald. Toeval of Voorzienigheid? De Bruyne zal wel gedacht hebben aan de woorden van de middeleeuwse theologen: *digitus Dei est hic* (de vinger Gods is hier). Dat wij, bij gebrek aan leerboek, De Bruyne's college onder dictaat moesten opschrijven, was geen echt bezwaar:

er werd in doodse stilte ijverig gepend.

Rond die tijd werd het Marshallplan gelanceerd en we werden aangenaam verrast toen onze filosoof het leslokaal glunderend betrad met de woorden “goed nieuws: de Faculteit der Letteren heeft Marshallgeld gekregen om boeken te kopen”. Zo werd onze bibliotheek een schat aan Engelse werken rijker, die een openbaring waren voor De Bruyne, een typische continentale geleerde van een generatie die Duits en Frans kende maar geen Engels. Nu pas ontdekte hij de rijke Engelse traditie van Graeci, auteurs van voortreffelijke vertalingen en commentaren, teruggaand tot John Colet († 1519), docent te Oxford, dean (deken) van St. Paul’s te Londen en vriend van Erasmus en Thomas More.

De Bruyne was ook een leidende figuur van de Christelijke Volkspartij en voorzitter van de C.V.P. fractie in de Senaat. Een filosoof in de politiek, een niet alledaags fenomeen, en dat soms vreemde resultaten had. De professor, die boeken had geschreven over esthetica, werd hoewel hij leider van de oppositie was, zo meegesleept door de welsprekendheid van Minister Spaak dat hij hem uitbundig toejuichte, tot zijn vrienden hem tot rede brachten en hem eraan herinnerden dat hij op de banken van de oppositie zat. Zijn *Esthétique médiévale* was een belangrijke bron voor *De Naam van de Roos* van Umberto Eco (die zijn naam uitsprak als de Brouïne) en die zelf auteur was van een *Sviluppo dell’ estetica medievale* uit 1959.

De Bruyne, die in Brussel woonde kwam één dag per week naar Gent, gaf dan de hele vrijdag les en lunchte in het elitaire Hôtel de la Poste aan de Kouter met Gentse notabelen en politici, voor wie hij te Brussel zaken kon bepleiten, zoals een nieuwe sluis te Terneuzen!

JAN FRANS FRANSEN

J. F. Fransen (1886 – 1975) was te Leuven in 1910 tot doctor in de geneeskunde en in 1912 tot licentiaat in de wijsbegeerte gepromoveerd. Wij kregen van hem les in de psychologie (officieel zielkunde) en de fysiologie. Zo ingetogen als de atmosfeer was bij De Bruyne, zo woelig ging het eraan toe bij Fransen: er werd gezongen en gejoeld en de professor had er zelf ook pret in. Hij placht te wachten in zijn antichambre tot we het populaire lied aanhieven *Te Lourdes op de bergen verscheen aan ene maagd* om het leslokaal te betreden. Fransen was een excentriek figuur – hij was toen zestig jaar oud – en de studenten maakten er het beste van. Voor een demonstratie van de kniepeesreflex werd een gegeneerde studente van de eerste rij opgeroepen om op de estrade plaats te nemen, waar haar been op en neer ging onder de bijval van haar medestudenten. Fransen stond er met een glimlach bij.

Voor de Fysiologie had hij een plastieken hoofd met uitneembare onderdelen, wat hij gebruikte voor de les over de hersenkwabben. Enkele grapjassen waren 's morgens vroeg in zijn lokaal binnengedrongen en hadden de hersenen uit het demonstratiehoofd weggenomen. Toen hij in de les het hoofd openmaakte en verbaasd uitriep "Ik ben mijn hersenen kwijt!" werd in koor geantwoord: "Ge hebt er geen, en nooit gehad". Hij begreep wat er gebeurd was en bleef er kalm bij.

Zijn stokpaardje was de apperceptie. Wanneer men een natuurmens een potlood toont, percipieert die alleen een stokje hout, doch iemand met een culturele achtergrond herkent een potlood, een instrument om te schrijven en een belangrijk element van de civilisatie: dat is apperceptie. Er was een student die veel had gespijbeld en nooit van apperceptie gehoord. Toen Professor Fransen hem op het examen een potlood toonde, met de vraag: "Wat is dit" en de verbaasde knaap er "een potlood" uitflapte, wees de examinerator hem de deur uit. De onfortuinlijke student vertelde zijn wedervaren aan zijn opvolger, die – even onwetend – met dezelfde vraag werd geconfronteerd. Zijn antwoord: "Kijk, Professor, ik zal eerlijk zijn met u, ik weet het niet, maar het is zeker geen potlood". De studenten hadden schrik van de examens bij Fransen, en diens wispelturige manier van ondervragen. Jaren later, toen ik met hem in examencommissies zetelde, heb ik ontdekt dat met zijn buitenissige punten geen rekening werd gehouden omdat hij de goede studenten slechte punten gaf en de slechte goede. Wij studenten hadden geen idee wat een enorme leeropdracht hij torste in verscheidene faculteiten en instituten: bij zijn emeritaat in 1956 werd zijn opvolging verdeeld over zes professoren.

PAUL VAN DE WOESTIJNE

Paul Van de Woestijne (1905 – 1963) was een eminent latinist, zoon van de beroemde dichter Karel Van De Woestijne en op 25 jarige leeftijd reeds te Gent tot docent benoemd. In 1928 - 29 had hij te Parijs aan de befaamde Ecole Normale Supérieure gestudeerd. Op de studenten in de 1ste kandidatuur Rechten, waar hij de cursus hield 'Verklaring van een Latijnse Schrijver', maakte hij grote indruk door zijn verfijnde cultuur, zijn voorname verschijning, zijn voortreffelijk Nederlands en zijn elegante kledij – nooit zonder een sierzakdoekje in de linker bovenzak van zijn jas. Zijn grote gestalte, waardoor hij zowel letterlijk als figuurlijk neerkeek op het troepje onwetende jongelui dat zijn eerste schreden zette in de Tempel der Wijsheid, verborg een ware toewijding aan zijn studenten. Hij las, vertaalde en commentarieerde de *Ars Amatoria* (kunst van het beminnen) van Ovidius en, plaagziek als hij was, schuwde daarbij de verzen niet die de onschuldige meisjes op de eerste rij het

schaamrood naar de wangen joeg.

We gingen graag naar zijn les, niet uit enthousiasme voor Latijnse verzen, maar omdat we geflatteerd waren de zoon van een zo Bekende Vlaming als prof te hebben en omdat we genoten van zijn droge humor en zijn sarcastische bons mots.

Voor zijn lessen gebruikte hij natuurlijk de volledige standaarduitgave van de Latijnse auteur, tot schade en schande van één van mijn medestudenten die gespijbeld had en thuis de teksten had bestudeerd in de uitgave van Pater Geerebaert, die stiekem de antieke auteurs had gezuiverd. Dit kwam wel meer voor, want hij trad bewust of niet in het voetspoor van Dr. T. Bowdler, die in 1818 een expurgated edition had gebracht van Shakespeare, waar bijv. *Caesar's harlot* (hoer) was aangepast tot *Caesar's plaything* (speelgoed). Toen mijn onfortuinlijke medestudent op het examen geconfronteerd werd met een door de geleerde Jezüiet weggelaten passus, was hij totaal ontredder en bracht van de vertaling niets terecht. Hij kreeg een uitbrander en een “onvoldoende”. Daarop maakte hij zijn beklag bij Frank Baur, die dit “ongeluk” bepleitte bij zijn collega en begrip vond voor het “slachtoffer van Pater Geerebaert”. De student werd nog dezelfde dag als geslaagd geproclameerd: in die tijd werden we in kleine groepjes elke dag in een gemeenschappelijke zaal ondervraagd en dezelfde dag om 18u. geproclameerd: de korte pijn.

De geleerde spotvogel deed ook aan zelfspot. Toen hij in 1963 in het hospitaal werd opgenomen met een leverkwaal die hem een geelgroen uitzicht gaf, zei hij tot zijn bezoekers: “kijk naar mij en je ziet een van Gogh”. Enkele weken daarna is hij op 58 jarige leeftijd gestorven. Ik zal aan zijn onverstoortbaar - elegante figuur steeds een warme herinnering bewaren.

FRANZ DE BACKER

Franz De Backer (1891 – 1961) gaf ons de Inleiding tot de Geschiedenis der Voornaamste Moderne Letterkunden (voor de studenten in de Filologie doceerde hij Engelse taal en literatuur). Wij waren opgetogen een lesgever te hebben die niet alleen over literatuur sprak, maar zelf ook op literair gebied bedrijvig was geweest, met verzenbundels en romans, waaronder *Longinus* in 1934 hem bekendheid bezorgde. We wisten ook dat hij in 1914 als vrijwilliger dienst had genomen in het leger en dat hij aan het IJzerfront gewond werd en verzorgd door een Britse verpleegster, met wie hij naderhand was getrouwd. Er werd met ontzag naar hem opgekeken en zijn fijn, esthetisch gelaat met diepliggende ogen was opmerkelijk. Hij was een icoon en een soort

seculiere heilige die we graag met een nimbus hadden gezien. Hij gaf les met een zachte stem en – als vertaler van Shakespeare – weidde hij graag uit over Othello en Desdemona en de boze Jago. Hij zag er ouder uit dan zijn 55 jaar en ging met trage stap naar de collegezaal. Op het examen was hij minzaam en toegankelijk en hielp de studenten graag op de goede weg. Toch was het raadzaam te weten wat er met Othello was gebeurd. Eenieder die hem gekend heeft bewaart een warme herinnering aan deze droevige, onvergetelijke man

JEAN HAESAERT

Jean Haesaert (1892 – 1961) was, naast René Dekkers (over wie dadelijk meer), één van de twee juristen die ons les gaven in de kandidaturen. Hij was in 1919 doctor in de Rechten geworden en werd aanvankelijk advocaat en magistraat. In 1925 werd hij bij de Gentse Rechtenfaculteit tot docent in het Romeins recht benoemd en stapte zo in zijn universitaire loopbaan. Hij legde zich toe op de sociologie en maakte naam met o.m. een boek uit 1937 over de sociale wetgeving van President Roosevelts New Deal. Hij was de grondlegger van de Sociologie te Gent, maakte er school en bouwde een bibliotheek uit waar ik vele uren in rust en stilte heb gelezen. Hij doceerde ons het vak Natuurrecht, maar begon zijn eerste les – openhartig en eerlijk, wat we zeer apprecieerden – met de woorden “Ik geloof niet in het Natuurrecht en zal er dan ook geen les over geven”. Hij behandelde integendeel de sociologie van het recht, als een waarnemingswetenschap. We vonden zijn cursus interessant omdat die – net als het Romeins recht – nieuwe horizons voor ons opende: van geen van beide disciplines hadden we in de Humaniora gehoord. We genoten ook van zijn sarcastische kritiek op andere – vooral Amerikaanse – geleerden. Eén van hen had bij de studie van de demografie proeven gedaan met azijnvliegen, waarbij Haesaert zijn geestig commentaar besloot met de woorden dat deze experimenten zeer verhelderend waren voor de demografie van de azijnvlieg, maar irrelevant voor die van de mens.

De geleerde socioloog was klein van gestalte en een onopvallende, eerder grijze verschijning – een echte academicus, dachten wij, zonder dat we wisten dat hij inderdaad Vast Secretaris was bij de Vlaamse Academie voor Wetenschappen te Brussel. Thans valt mij op hoe bitter weinig wij studenten wisten over het leven van onze professoren buiten de leszaal. Ze waren als toneelspelers, die enkele uren voor het voetlicht staan en daarna in de duisternis verdwijnen. Onze aandacht was gefocust op de cursus als examenstof en onze bekommernis was te slagen en ons diploma te behalen: een zeer beperkt gezichtsveld.

RENÉ DEKKERS

René Dekkers (1909 – 1976) was als rechtsgeleerde op verschillende gebieden werkzaam: burgerlijk recht, Romeins recht, rechtsgeschiedenis, vergelijkend recht en rechtsfilosofie. Nauwelijks 26 jaar oud was hij in 1936 te Brussel tot docent benoemd en in 1946 gewoon hoogleraar te Gent. We kregen van hem in de kandidaturen les in Romeins recht. Op een heldere maar ietwat afstandelijke manier leidde hij ons binnen in de terra incognita (onbekend terrein) van de antieke juristen. Hij had een rijzige, sportieve gestalte en speelde graag in de universitaire voetbalcompetitie. Hij nodigde ons uit – wat uitzonderlijk was – vragen te stellen. Zo heb ik hem, geïnspireerd door de lectuur van Oswald Spengler, gevraagd waarom hij altijd sprak van de Romeinse juristen, hoewel velen van hen helemaal geen Romeinen waren, maar uit het Oosten of Afrika kwamen: Papinianus uit Syrië, Ulpianus uit Phenicië, Salvius Julianus uit Afrika, Gaius uit de oostelijke provinciën, Valerius Probus uit Berytus, enz. Hij was wat verrast door mijn opmerking en had er blijkbaar zelf nog niet aan gedacht. In 1950-51 hebben Jules Dhaenens en ikzelf in een vrije cursus van het 3de doctoraat met Dekkers Pandecten (uitvoerige samenvatting van de Romeinse burgerlijke rechtsleer) gelezen, een genoeglijk samenzijn eerder dan een les. Uit die tijd herinner ik mij een grappig voorval. Jules Dhaenens had zes jaar op het Sint-Barbaracollege gezeten en er de gewoonte aangenomen zijn vragen in te leiden met de woorden: “Pater, wat betekent...?” Toen hij dit echter deed met een vraag tot Dekkers, die hoogleraar was aan de Vrije Universiteit Brussel, viel die van verbazing achterover (gelukkig in een stevige stoel): het was hem nog nooit gebeurd als Pater aangesproken te worden. We hebben eens goed gelachen, iets waartoe het *Corpus Iuris Civilis* niet de normale aanleiding is.

Dekkers gaf op het examen extreme punten. Wie op een moeilijke vraag een perfect antwoord gaf kreeg dadelijk 18 op 20 en mocht gaan. Men vertelde dat hij na aan de Officiële Universiteit van Congo te Lubumbashi (waar hij rector was van 1966 tot 1970) op de trappen van het vliegtuig naar huis tot zijn assistent zegde: “Die meneer aan wie ik gisteren 19 op 20 heb gegeven, maak er 20 op 20 van”.

In 1950 werd hij bijna rector van de Universiteit Gent. Hij was de eerste geplaatst op de lijst van drie kandidaten die door het professorenkorps aan de minister was voorgelegd. Deze laatste, Pierre Harmel van de Christelijke Volkspartij, benoemde echter zijn partijgenoot Albert Kluyskens (over wie verder meer). Het spel was gespeeld volgens de regels en de uitslag werd zon-

der probleem aanvaard.

De studenten vonden Dekkers een enigmatische idealist. Hij hield van meditatie en verraste eens zijn personeel door languit op de grond van de seminariebibliotheek te liggen en op de vraag of er iets scheelde, korzelig antwoordde dat hij aan het mediteren was. Zijn personeel onderging ook veel koude, omdat hij er in volle winter op stond alle vensters wijd open te stellen. Het was echter zijn politiek diep roodgekleurde loopbaan die ons intrigeerde. Zoon van een welstellende Antwerpse familie en gehuwd met een rijke Brusselse dame, werd hij een bewonderaar van de Sovjet-Unie, leerde Russisch en vertaalde Sovjet wetboeken. Na verloop van tijd bekoelde dit enthousiasme en kreeg China zijn voorkeur. Hij schreef lovende artikels over het Chinese recht en was lid van de Belgische delegatie die de Chinese Volksrepubliek bezocht. Over zijn belevenissen aldaar kan men zijn lichtvoetige *Lettres de Chine* uit 1956, *Les Universités chinoises* uit 1958 en *Le droit chinois contemporain* uit 1957 lezen. Eén van de vele anekdoten uit die tijd kan ik de lezer niet onthouden. Op het aan de bezoekers aangeboden slotbanket in Peking werd overvloedig spijs en drank geserveerd. Aan het einde werd echter nog voor elke gast een kom gekookte rijst geplaatst. Dekkers had geen eetlust meer, maar nam uit beleefdheid nog een hapje, wat tot algemene consternatie en excuses leidde. Misverstand alom! Wat was verkeerd gegaan? Het bleek dat de rituele rijst niet bestemd was voor consumptie en van de gast verwacht werd dat hij hem resoluut weigerde, als teken dat hij tevreden en voldaan was. Zo heeft elk land zijn geplogenheden. Eenmaal alles was opgeklaard werd de avond besloten in vrolijke vriendschap.

René Dekkers was een harde werker. Maandenlang was hij elke dag om 8u 's morgens op post in de historische seminaries waar de referentiewerken stonden voor de compilatie van zijn *Bibliotheca belgica juridica* uit 1951. De professor begreep dat zijn Brusselse studenten een ander publiek waren dan zijn Gentse. Zo schonk hij aan onze rechtshistorische bibliotheek een overdruk waar religieuze problemen ter sprake kwamen en o.m. getwijfeld werd aan de godheid van Jezus. Hij had daarin om geen gevoeligheid te kwetsen de desbetreffende passussen uitgewist. Wij apprecieerden zijn geste, maar vonden ze wat overdreven: wij kenden toch de constitutionele persvrijheid en wisten dat blasfemie in ons land niet strafbaar was.